

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. X. De Antiphonis. Quid sit Antiphona. Quis primus fuerit Antiphonarum institutor. Al erni cantus antiquitas. Antiphona charitatem designat. Suspiria amantis animae.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

DIVINÆ PSALMODIÆ CAP. XVI. 483

mographus, *cum docueris me justificationes tuas.* Eructat qui plenus est. Si divina jucunditate repletus es, si donis cœlestibus impingua us, eructabunt Hymnum labia tua. Quare Hymnus aliquando præcedit? ut laude Dei repleatur os nostrum: aliquando subsequitur? ut de perceptis muneribus summo largitori gratias referamus. Quod enim à superis descendit, ut sapienter scribit (r) Ennodius Ticinensis, sola licet Hymnorum mercede taxari: Fabricator mundi ad potiora munera modulatis invitatur eloquiis. Hymnos autem idcirco stantes cantamus, ut in corporis erectione rectitudinem mentis ostendamus. Nam quid prodest, ait (f) Augustinus, quod Hymnum cantat lingua tua, si sacrilegium exhalat vita tua? Male vivendo multas linguas misisti in blasphemiam. Lingua tua vacat Hymno, & cœteræ te intuentium vacant blasphemiiis. Si ergo vis benedicere Dominum, fac verbum ejus, fac voluntatem ejus. *Te decet Hymnus Deus,* ait Psalmus. Sed ubi? *In Sion.* In Babylone non decet. Spes nostra fundata est in illa Civitate Hierusalem. Qui cantat secundum hanc spem, licet carne sit adhuc in Babylone, corde tamen cantat in Sion, dicente Apostolo, *Conversatio nostra in Cœlis est.* Qui verò terrenis adhuc inhiat cupiditatibus, hic ab Hymnis alienus est, hic Hymnos cantare nequit de canticis Sion.

§. X.

DE ANTIPHONIS.

Quid sit Antiphona. Quis primus fuerit Antiphonarum institutor. Alterni cantus antiquitas. Antiphona charitatem designat. Suspiria amantis anima.

I. FERVENTISSIMUS Christi Martyr Ignatius primus in Ecclesia Orientali Antiphonis initium dedit, ut

r Ennod. in Panegyrico ad Theodoricum. f Aug. in ps. 102.

(a) Socrates Scholasticus testatur. Est autem ἀντιφωνή vox contra sonans, sive cantus oppositus, & reciprocus à verbo Græco ἀντιφωνεῖν, quod est contra clamare, seu vicissim, & ex adverso respondere. Unde Echo à Græcis Poëtis Ἀντιφωνίς, id est vicissim resonans, aut reclamans nuncupatur. Antiquiores musici, cum multiplex consonantiæ genus faciant, unum eorum vocant ἀντιφωνον, ut doctissimus (b) Zerlinus ostendit, estque hujusmodi diapason, diapason diapente, & disdiapason. Usu verò receptum est, ut sententia, quæ Psalmum, vel canticum antecedit, Antiphona dicatur, nam teste (c) Amalario, totus Psalmus, totumvè canticum juxta ejus tonum alternis versibus vicissim cantatur, ac deinde duo chori in ipsa Antiphona post finem Psalmi simul conveniunt. Dico Antiphonam more Ecclesiastico, quamvis sic loquentes irrideat l. 1. Dodecachordi c. 16. Henr. Glareanus, qui Antiphonum dici vult, ut linguæ Græcæ ratio postulat. Ignoscant Critici. Ipsi quoque Psalmi, cum à pluribus alternatim recitantur, Antiphonæ dici possunt, quia scilicet duo chori ad statutæ Antiphonæ symphoniam alterna modulatione sibi mutuò respondent. Hanc igitur consuetudinem alternatim psallendi habet ab antiquissimis seculis orthodoxa Ecclesia, ab Ignatio nimirum, qui post Evodium Antiochenæ Ecclesiæ Antistes pontificatus gratiam, ut ait (d) Theodoretus, per Magni Petri dexteram accepit. Hic in excessu mentis suæ vidit Angelos alternis Hymnis sanctissimam Trinitatem collaudantes, unde psallendi formam in ea visione expressam Ecclesiæ tradidit Antiochenæ, quæ deinde in varias Ecclesias piorum Episcoporum studio insinuata ab omnibus demum Catholicis recepta est. Scio quidem (e) Theodoretum, Sui-

a Socrat. lib. 6. c. 8. b Zerlin. initio l. 3. supplem. Musicalis. c Amalar. lib. 4. c. 7. d Theodoret. lib. 1. hæretic. fabularum. e Id hist. Eccl. l. 2. cap. 14. Suidas v. χίσις

dam, quos nonnulli recentiores secuti sunt, ad Flavianum, & Diodorum Antiochenos Monachos, qui tempore Constantii Imperatoris floruerunt, hanc institutionem referre. Verumtamen vel errasse istos dicendum est; vel non de quocunque alterno cantu, sed de solis Davidicis Psalmis intelligi debent. Hi enim primi, ait Theodoretus, psallentium choro in duas partes diviso Hymnos Davidicos alternis canendos instituerunt. Theodorus autem Mopsuestenus citatus à Niceta Choniate lib. 5. Thesauri Orthodoxæ fidei c. 30. præfatos Monachos eam Psalmodiæ speciem ex Syrorum Lingua in Græcam transtulisse asseverat. Scio etiam ritum Monachorum tempore (f) Cassiani diversum fuisse. Nam in cœnobiis hunc morem viguisse refert, ut sedentibus cæteris, & omni cordis intentione ad vocem psallentis intentis unus in medio integrum Psalmum solus cantaret: imò quantalibet multitudo convenisset, nunquam amplius psallebant in synaxi, quam quatuor fratres. Nondum videlicet illa alternatio in monasteriis approbata fuerat, nec statim in omnes terræ partes propagata. Sanè in Latina, & Occidentali Ecclesia quotquot scribunt de sacris ritibus, beatum aiunt Ambrosium Mediolanensem Episcopum primum fuisse qui Græcorum imitatus exemplum hunc canendi modum per Antiphonas tradiderit, quem postea Damasus Papa Pontificali auctoritate confirmavit. Atque hinc fortasse quorundam historicorum error defluxit alterni cantus auctorem B. Damasum asserentium, quem tamen ipse non introduxit, sed ab Ambrosio institutum Apostolico decreto stabilivit.

II. Hanc veritatem unico testimonio confirmo, quod nulla possit exceptione pervicax adversarius eludere. Audiamus (g) Augustinum: scimus enim quia verum est testimonium ejus. Quantum flevi, ait, in

f Cassian. lib. 2. de inst. cœnob. c. 5. & seqq. g Aug. lib. 9. confess. cap. 6 & 7.

Hymnis, & canticis tuis suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commove acriter! Et infra. Non longè cœperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis, & exhortationis celebrare magno studio fratrum continentium vocibus, & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cum Iustina Valentiniani Regis pueri mater hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa qua fuerat seducta ab Arianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia mori parata cum Episcopo suo servo tuo. Tunc Hymni, & Psalmi ut canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tedio contabesceret, institutum est, & ex illo in hodiernum retentum multis jam, ac penè omnibus gregibus tuis, & per cæteras orbis imitantibus. Hæc Augustinus. Cæterum in veteri testamento cantus alternationem adumbratam videmus Isaia sexto in duobus Seraphim, qui clamabant alter ad alterum *Sanctus, Sanctus, Sanctus*. Initio autem Evangelii, si non alterni cantus expressio manifesta, aliquod saltem ejus vestigium apud (b) Philonem, & Dionysium Areopagitam reperitur. Et ille quidem choros describit nunc junctis vocibus resonantes, nunc sibi invicem congruè respondentes. Hic verò canentes ad alterutrum laudat, quasi una concordia, & consona sacrarum rerum chorea. Tertullianus quoque in fine libri secundi ad uxorem; Sonant, inquit, inter duos Psalmi, & Hymni, & mutuo provocant quis melius Deo suo canet. Quod si ad sinceram Christi fidelium pietatem profanos etiam ritus adjungere libeat, viguisse apud Ethnicos cantus alternationem manifestum est. Poëtis enim solemne est carmen Amœbæum, in quo cantantes alternis sibi respondent. Sic ille Pastor apud Poëtam in Bucolicis, (i)

b Philo de vita contemplat. Dionys. c. 3. Eccl. Hierarch. i Virgil. Eccl. 2.

*Vis ergo inter nos quid possit uterque vicissim
Experiamur?*

Et post pauca.

*Incipe Damœta, tu deinde sequere Menalca:
Alternis dicetis, amant alterna Camœna.*

Calpurnius, (k)

Tugue prior Corydon, tu proximus ibis Amynta.

Stattus Papinius. (l)

*---- Paulatim alternis in verba, minasque
Cunctantur.*

(m) Homerus describit Musas alternatim cantantes, *αἰσδὸν ἀμειβομέναι φωνῆ καλῇ*, canebant alternantes voce pulchra. Sed his omiffis, quæ fit mystica Antiphonarum intelligentia libet paucis investigare.

III. (n) Amalarius doctè, & eleganter rem istam edifferit. Quantò melior, ait, anima corpore, tantò melior est cantus animæ quam corporis. Igitur intendendum est, quæ sit Antiphona animæ. Videtur nobis virtus dilectionis esse, quæ conjungit opera duorum fratrum simul. Psalmi ad opera referuntur, Antiphona ad illam dilectionem, qua unusquisque fratri suo porrigit suum opus. Duobus choris alternatur Antiphona, quoniam non potest minus esse charitas, quam inter duos. Hanc vicissitudinem charitatis significant Cantores, qui alternatim ex utraque parte Antiphonas levant. Hos duos choros designaverunt pennæ animalium invicem porrectæ, quas vidit Ezechiel in figura adventus Christi, & novi testamenti. Conjunctio duarum pennarum Antiphona est, quæ vicem tenet charitatis. Penna enim animalium alterius ad alterum jungitur, ait [o] Gregorius Magnus, quia sanctorum Prædicatorum virtus, atque sapientia vicissim sibi in charitatis atque concordie pace sociatur. Ut autem charitas perfecta sit, necesse est adesse alte-

k Calpurn. Eccl. 4. l Stattus 1. Thebaid. m Homer. Iliad. 1. v. 604. n Amalari. l. 4. c. 7. o Greg. Hom. 3. in Ezech.

rum, cui ejus affectus exhibeatur. Idè Psalmos aeterna modulatione cantamus, quia amor si non sit mutus, jucundus esse non potest; quandoquidem si desit qui amorem impendat, & qui rependat, amor non est. Ante Psalmum imponitur Antiphona, quia opus bonum, ut sit meritorium, ex charitate procedere debet. Juxta tonum Antiphonæ cantatur Psalmus, quia juxta charitatis mensuram solet manus operari. Frustra accedit ad Psalmum cantandum, qui amoris Antiphonam non intermiscet. Fides per dilectionem operatur, nec potest capere frigidum pectus eloquium Dei ignitum vehementer. Sicut enim, ait (p) Bernardus, Græcè loquentem non intelligit, qui Græcum non novit; nec Latinè loquentem, qui Latinus non est: sic lingua amoris ei qui non amat, barbara erit, erit sicut æs sonans aut cymbalum tinniens. In solemnioribus festis, quia perfectior charitas esse debet, duplicatur Antiphona: in aliis autem initio Psalmi imperfectè inchoatur, & in fine integra dicitur, quia, ut explicat (q) Hugo Victorinus, inchoata in hac vita charitas in fine consummanda est. Cantor solus incipit Antiphonam, quæ ab omnibus deinde completur, tum quia charitas ab uno Christo ad membra diffunditur, tum quia summus Dei amor prævenit nostrum, & ipse prior dilexit nos. Idè post Psalmos cantant omnes communiter Antiphonam, quia commune gaudium à communi oritur dilectione. Tempore Resurrectionis minor est numerus Antiphonarum, quia Clerici, & Sacerdotes Paschalibus gaudiis, & Sacramentis quasi succenso clibano intus æstuantibus non indigent externis adminiculis, ut ad amorem incitentur.

IV. Utinam, Domine Jesu, possideat me semper amor tuus, & vera charitatis Antiphona semper resonet in corde meo. Recedat ab anima mea omnis dissonantia, ut te solum diligam, tibi soli placere cupiam

p Bern. Serm. 69. in Cant. q Hugo c. 3. specul.

cui soli debetur amor. Vulnere cor meum potenti jaculo charitatis tuæ, ut amore tuo saucius vivam semper in vulnere tuo. Absconde me in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum, protege me in tabernaculo tuo à contradictione malorum, qui non diligunt te, nec agnoscunt te, & dicunt mihi, Veni, serviamus Diis alienis, & idolis offeramus libamina, cum tu solus sis Deus, quem solum quæro die ac nocte, attrahens ventum amoris mei, & durissimum terræ hujus incolatum detestans à malitia inhabitantium in ea. Fecisti me Domine ad te, & inquietum est cor meum, donec requiescat in te. Sed quando te videbo? Quando apparebo ante faciem tuam? Quando satiabor pulchritudine vultus tui, in quem desiderant Angeli prospicere? Renuit consolari anima mea, nec requiem invenire potest, nisi in te dulcedo mea, & unicum solatium cordis mei. Veniat igitur dies illa, dies inquam æternitatis, dies quæ nescit occasum, in qua te perfruar sine fine, in qua videbo te revelata facie, ad quem nunc de longè suspito.

METRUM XL.

HEi mihi, dulcis Amor, mea qui suspiria solus,
 Et gemitus nosti, cordis & ima vides.
 Hei mihi, te quærens, quæ non loca tristis obivi,
 Nec, mea vita, tamen te reperire queo.
 Non mihi sunt sylvæ, non spinea lustra relicta,
 In via fluctivagi, nec via spreta maris.
 Sed mare dum peragro, dum terras lustro, nec ullat
 Respondent lacrymis compita trita meis:
 Sentio me tantos frustra impendisse labores,
 Perque viam insuetos attenuasse pedes.
 Dicite vos socii, populus genialis amantum,
 Dicite, si nostis, quæ meus ivit Amor.
 Ille meus, vita quem diligo carius ipsa,
 His erit indicium cognitus ille meus.

Pulchrior est rutilo radiantis lumine solis,
 Coelis splendidior cum sine nube nitent.
 Cynthia flammiferis quanto supereminet astris,
 Tanto est Angelicis pulchrior ille choris.
 Cernite odoratis gemmantem floribus hortum,
 Cernite puniceis lilia mixta rosis.
 Cernite florifero vernantes gramine campos,
 Cernite quam lato prata colore vident.
 Omne decus terra, nitor omnis fulget in illo,
 Et coeli supero quicquid in axe micat.
 Nondum opifex rerum caelorum extenderat orbem,
 Nec librata suo pondere stabat humus.
 Non Phœbus nitida lustrabat lampade terras,
 Non pelagi spumans cinxerat unda solum.
 Iamque meus vivebat Amor, flammaque perenni
 In semet refluus fons bonitatis erat.
 Sed licet aeternos sine tempore computet annos,
 Attamen illum omnis parturit usque dies.
 Ardet, & ardenti perfundit lumine Solem,
 Deque ejus radiis sidera lumen habent.
 Iactat ubique faces, terras comburit, & astra,
 Illius & gelidis incubat ardor aquis.
 O superi, o vigilantes, o vos qui nostis Amorem,
 Dicite quando abiit, quo simulavit iter.
 Dicite vos sancto mihi quondam foedere juncti,
 An meus, ille meus, perditus usque latet?
 Sed tu dulcis Amor, cur non te ostendis amanti?
 Cur fugis, & sponsam deseris usque tuam?
 Ergone sponse animas ad vulnera cogis amantes,
 Atque venenata cuspide corda feris?
 An forte hic praesens vultum tegis obice nubis,
 Nec sinor ore tuo, nube tegente frui?
 Sic tu nempè soles tacitis illudere votis,
 Sicque meam speras posse probare fidem.
 Ast ego te nunquam, dulcissime sponse, relinquam;
 Nec mea comburet viscera falsus amor.

Spiritus ante meus tenues vanescet in auras,
 Quam mea mens possit non meminisse tui.
 Te mihi non enses, non unda, nec auferet ignis,
 Ipsa licet tristis styx adeunda foret.
 Ergo veni mea lux: cur longa absentia amantem
 Vexat, & infestum pectora vulnus edit?
 Ora notat pallor, totoque in corpore languor,
 Et tetrico in vultu mortis imago sedet.
 Sed quò nunc rapior? quis me novus occupat ardor?
 Quae flamma insolito membra calore cremat?
 An te conspicio mea lux, & amore fatiscens
 Te mihi presentem, sponse, latere puto?
 Ah! presens sponse es: nec se mens credula fallit,
 Intus nam sentit Numen adesse tuum:
 Iam mea divinum spirant praeordia amorem,
 Involo in amplexus jam, mea vita, tuos.
 Iam super astra feror, pedibus sublimia calco
 Culmina caelorum: sordida terra vale.
 Terra vale, & mundi vos impia turba valete,
 Gens infixata solo, turbaque amoris inops.
 Fas mihi nunc tecum, mea spes, mea vita, morari,
 Fas mihi te solo nunc sine teste frui.
 In te suavis Amor, votorum meta meorum,
 Sit mihi certa salus, sit mihi tuta quies.
 Oscula jam liceat per amica silentia tecum,
 Oscula per longas jungere pressa moras.
 Te plenum, vacuumque sui ad te pectus anhelat,
 Et mea vita tuis ignibus usta perit.
 Ignibus usta perit mea vita: ô parce sagittis,
 Parce Amor, ah! tantas comprime, sponse, facos.
 Pone modum flammis, ignem compece furentem:
 Quam jacies ah! misera figit arundo necem.
 En morior, jam victor ovans prædare jacentem,
 Oreque grandiloquo parta trophaea caeco.
 O Amor! ô furor! ô qua me dementia cepit,
 O mors! ô miris perditâ vita modis!

O signa ! ô monstra ! ô sana ludibria mentis !
 O vigilans somnus ! ô sine nocte dies !
 O rutilans nox ! ô sapiens dementia ! flamma
 Ardorem extinguens ! os sine voce loquax !
 O casta ebrietas ! clamosa silentia cordis !
 O ubi sum ? quid ago ? quò furibunda feror ?
 Desipio , tu cogis Amor . Sed nunquid inermis
 Semper ero ? & mortem semper inulta feram ?
 Arma , arma huc ferte , huc fidi properate sodales ,
 Ferte enses , gladios , spicula , tela , faces .
 Quid moror ? & cesso jaculum torquere , vel hastam ,
 Et non incerta figere tela manu ?
 Sed jam victus Amor proprio comburitur igni ,
 Et patitur telis vulnera facta suis .
 Dicite io paan , io plaudite : victor Amoris
 Est Amor , en victas porrigit ille manus .
 Ponite vos socii tumulum , tum cadite saxo
 Hac duo perspicuis carmina scripta notis .
 Hac tenet urna duos alterna cæde peremptos :
 Victus uterque fuit , victor uterque fuit .

§. XI.

DE PSALMIS.

*Psalorum encomia ex Patribus. Psalterium compendium est
 omnium scientiarum. Divisio Psalterii. Psalmus quid sit.
 Usus Psalmorum laudabilis , & antiquissimus.*

I. **I**ngens argumentum , & non unius operis esset ,
 quicquid de Psalmis ab orthodoxis viris præclare
 dictum , & sapienter excogitatum est in unum collige-
 re : superat enim argumenti fœcunditas , vel diligen-
 tissimi scriptoris sedulitatem , ut ex multis pauca se-
 cernere res ardua sit , cuncta verò in pauca congerere
 pompam potius ingenii præ se ferre , quam solidam